

KÖSZÖNTJÜK A 70 ÉVES LIPTÁK PÁLT ÉS NEMESKÉRI JÁNOST

Tíz évvel ezelőtt, 60. születésnapjukon köszöntöttük a magyar antropológia két vezető tudósát, Lipták Pál és Nemeskéri János professzorokat. Hihetetlenül gyorsan elröpült ez a tíz év! Persze nem minden munka és eredmény nélkül. A szegedi és a debreceni Egyetem Embertani Tanszékeinek vezetőiként, tudományos munkásságukat összefoglalva, szintetizáló könyveiket kiadva alkottak maradandót aktív pályájuk utolsó évtizedében. A sok irányú, magas színvonalú szakmai munka, a szakma szeretettel és hozzáértéssel történő szolgálata hatotta át mindkettőjük tevékenységét az utóbbi 10 évben is. A születésnapjához egyben az újabb tudományos eredmények, az oktatói és kutatói aktivitás gyümölcseinek regisztrálása, és köszönet a szakmai erőfeszítésekért.

*

Lipták Pál 1914. február 14-én született Békéscsabán, ott végezte gimnáziumi tanulmányait, majd a Budapesti Tudományegyetem Bölcsészeti karán 1937-ben szerzett természettudomány-földrajz szakos tanári oklevelet. Az alapvizsga után mint Eötvös-kollégista folytatta tanulmányait, a diploma megszerzése után egy évvel már doktorált. 1938 és 1949 között középiskolai és tanítóképző intézeti tanárként működött, bár ennek az időszaknak jelentős részét a háborús események, a katonai szolgálat és a hadifogság tette ki, szakmai, tudományos munka végzésére nem, vagy alig volt lehetősége.

1949. június 1-től a Természettudományi Múzeum Embertani Tárába került, ahol végre megkezdhette önálló tudományos kutatói pályáját. Tevékenysége elsősorban a történeti antropológia területére esett, regionális súlypontja Dél-Magyarországot érintette, időben pedig az 5—13. századot ölelte fel.

Lipták Pál 1956-ban védte meg „A Duna—Tisza köze antropológiájának főbb kérdései a 7—13. században” c. kandidátusi disszertációját, amely az első magyar regionális paleoantropológiai monográfiának tekinthető. Később az európai és mongol nagyrossz differenciál-diagnosztikáját dolgozta ki. 1969-ben „A magyarság etnogenezisének paleoantropológiája” c. disszertációjával nyerte el a biológiai tudományok doktora fokozatot. Paleoantropológiai kutatásai során kidolgozott taxonómiai rendszere jelentős sikert hozott számára. Doktori disszertációjának anyagára épül „Avars and ancient Hungarians” című monográfiája, amelyet az Akadémiai Kiadó jelentetett meg 1983-ban. Lipták professzor kutatói tevékenységét több mint 100 tanulmány és cikk jelzi, amelyek itthon és külföldön jelentek meg.

Egyetemi oktatói pályája 1960-ban kezdődött a szegedi József Attila Tudományegyetemen, ahol előbb docenssé, majd professzorrá nevezték ki, és kezdettől fogva

megbízta a tanszék vezetésével. Innen ment nyugdíjba 1980-ban. Lipták professzor fokozatosan kibővítette az előadások tematikáját, jegyzetet írt, amelyet továbbfejlesztve 1969-ben megjelentette „Embertan és emberszármazástan” c. egyetemi tankönyvét. Ez a könyv az első önálló, magyar szerző által írt antropológiai tankönyv, amelyben a szerző addig még nem publikált tudományos eredményei is szerepeltek. A könyv második, kibővített és teljesen átdolgozott kiadása 1980-ban jelent meg.

Tízéves budapesti tevékenysége után Lipták Pál megkapta a „Szocialista kultúráért” kitüntetést, majd Szegeden, nyugdíjba vonulása alkalmával „Kiváló munkáért” érdemérmét kapott.

Lipták professzor számos hazai és külföldi kongresszuson vett részt és tartott előadást. Ezek közül is kiemelkednek a Nemzetközi Antropológiai és Etnológiai Tudományok Kongresszusai (Párizs 1960, Chicago 1973) és a Nemzetközi Finnugor Kongresszusok (Budapest 1960 és 1975, Helsinki 1965, Tallinn 1970). Tanulmányutakat tett Bulgáriában, Lengyelországban, a Szovjetunióban, Angliában, és előadást tartott Mainzban (NSZK).

Lipták professzor számos tudományos testületben tevékenykedett, így elsősorban az MTA Biológiai tudományok Osztálya mellett működő Antropológiai Bizottságban. A Magyar Biológiai Társaságnak megalakulása óta tagja, és aktív tevékenységet fejtett ki az Embertani Szakosztályban, amelynek immár több cikluson át elnöke. Ugyancsak részt vesz az Anthropológiai Közlemények Szerkesztő bizottságának munkájában.

Lipták professzor három és fél évtizedet töltött az antropológia szakterületén. Az itt vázlatosan felvillantott néhány eredmény csupán jelzi tudományos pályájának egy-egy állomását.

*

Nemeskéri János 1914. április 9-én született Budapesten. Tanulmányait a Budapesti Tudományegyetemen végezte, és 1937-ben szerzett középiskolai tanári oklevelet, majd 1939-ben szerzett doktorátust. 1952-ben addigi tudományos munkássága elismeréséül elnyerte a biológiai tudományok kandidátusa fokozatot.

Nemeskéri János már hallgató korában gyakornokként dolgozott Bartucz professzor mellett. 1937–1945 között előbb a Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi Múzeumában, majd az Országos Történeti Múzeum Régészeti Tárában az antropológiai gyűjtemény vezetője volt. 1945-ben a Magyar Nemzeti Múzeum Tanácsának hozzájárulásával megszervezte a Természettudományi Múzeum Embertani Tárát, amelynek vezetőjeként dolgozott 1965-ig. Számos vidéki múzeum régészeti és természettudományos kiállításainak rendezéséhez nyújtott szakmai segítséget, ill. vett részt azok elkészítésében. Ugyancsak ő irányította a Természettudományi Múzeum „Ember származása” kiállításának megrendezését 1955-ben és 1962-ben. 1965-től a Központi Statisztikai Hivatal Népeségtudományi Kutató Intézetében működött, és mint tudományos tanácsadó, innen ment nyugdíjba 1983-ban. Itteni két évtizedes munkásságát ismerték el a Munkaéremrend ezüst fokozatával, ill. a KSH Keleti Károly-emlékérmével.

Az egyetemi oktatásba 1947-től kapcsolódott be, amikor is a budapesti Tudományegyetem Bölcsészeti karán a régészet megbízott előadója lett. Mintegy tízéves eredményes oktatói tevékenységét ismerte el az Eötvös Loránd Tudományegyetem,

amikor 1969-ben címzetes docensi címet adományozott részére. 1971-től 1983-ig a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Állattani és Embertani Tanszékén (ma Evolúciós Állattani és Humánbiológiai Tanszék) látta el az antropológiai részleg oktatási és kutatási munkájának vezetését. Ez az egyetem adományozta részére 1978-ban a címzetes egyetemi tanári címet.

Nemeskéri János pályája kezdetén etnikai és történeti antropológiai kutatásokkal foglalkozott. Közel 150 ásatáson vett részt, és mindinkább a teljes körű antropológiai feltárásokat szorgalmazta. Így jutott el a biológiai rekonstrukció problémájának feldolgozásához. Az Embertani Tárban töltött két évtized alatt kiemelkedő szakmai eredménye volt a nem- és életkormeghatározás komplex módszerének kidolgozása, a paleodemográfiai kutatások új irányának megindítása, amely a paleodemográfiai rekonstrukcióhoz vezetett. Acsádi Györggyel közösen írt könyve „History of human life span and mortality” nagy nemzetközi sikert hozott.

Ugyancsak kiemelkedő tudományos jelentőségűek a bodrogi demogenetikai és populációgenetikai, ill. az ivádi izolátum komplex humángenetikai, demográfiai vizsgálata, amelyeket széles körű hazai és külföldi kollaborációban végzett és végez Nemeskéri professzor. Nagy érdeklődéssel várjuk e kutatások mielőbbi monografikus publikálását.

Nemeskéri professzor az utóbbi évtizedben társszerzőkkel három jelentős monográfiát publikált: 1976-ban jelent meg „A budapesti öngyilkosok vizsgálata” című, 1978-ban „Anthropological research of the Vlasac mesolithic series” című, majd 1983-ban „A 18 éves sorköteles fiatalok testi fejlettsége, biológiai, egészségi állapota” című kötete. Az elsőben egy új interjú-rendszerrel a tett elkövetése előtti állapot rögzítését kísérte meg, és nyert relatíve teljes képet az elkövető biológiai-pszichés stb. állapotáról. Megállapította, hogy a suicidium elkövetésében mindig más betegségek is közrejátszottak, nem csupán a családi, munkahelyi konfliktusok, amelyek az egyébként egészséges emberek rendszerint túljutnak. A sorkötelesek vizsgálata során a megbízható epidemiológiai és morbiditási feldolgozást kell kiemelnünk.

Nemeskéri János tudományos tevékenységét az említett könyveken kívül másfél-száz tanulmány jelzi. 1962-ben a biológiai rekonstrukció módszereinek kidolgozásáért, ill. antropológiai alkalmazásáért MTA elnöki jutalmat kapott.

Tudományos eredményeit számos hazai és külföldi kongresszuson is bemutatta. Ezek közül a Nemzetközi Antropológiai és Etnológiai Tudományok Kongresszusai (Philadelphia 1956, Chicago 1973), a Nemzetközi Finnugor Kongresszusok (1970 Tallinn, 1975 Budapest) emelkednek ki. Számos külföldi meghívásnak tett eleget, nemcsak kongresszusi részvétel, de paleoantropológiai és paleodemográfiai vizsgálatok elvégzése révén is.

Nemeskéri János tudományos szervezői, tudáspolitikai tevékenysége is igen jelentős. 1953-tól 1958-ig, majd 1960-tól 1980-ig, tehát kerekén 25 éven át elnöke volt az MTA Biológiai Tudományok Osztálya mellett működő Antropológiai Bizottságnak. Ilyen minőségben rendezte meg 1959-ben és 1967-ben Budapesten az antropológiai szimpóziumokat, 1964-ben Budapesten, Egerben és Ivádon az „Izolátum-szimpóziumot”, majd 1978-ban Sárospatakon a paleodemográfiai konferenciát. Valamennyi jelentős nemzetközi részvétellel, sikeresen zajlott le.

Számos további tudományos testület, bizottság tagja, így az MTA Demográfiai Bizottságának, az „Ember és környezete” Bizottságnak stb. Részt vett a Magyar Biológiai Társaság megalakításában, számos előadást tartott az Embertani Szakosztályban, egyik elnöke volt a IX. Biológiai Vándorgyűlésnek. 1968-tól 1976-ig az Antropológiai Közlemények szerkesztője volt.

Nemeskéri János 46 évet töltött a magyar antropológia szolgálatában. Eredményes pályájának csupán néhány mérföldkövét volt alkalmam itt megemlíteni, de ezek az eredmények magukért beszélnek.

*

Kedvesebb és szebb lenne, ha jubiláló kollégáink életútját, tudományos tevékenységét a maguk teljességében és érdemeikhez méltóbban részletezhetnénk. A rendelkezésre álló keretek csupán arra adnak lehetőséget, hogy a magyar antropológia két doyenjének munkásságát felvázoljuk, és így nyerjünk, ill. adjunk bepillantást munkás életükbe, szakmai eredményeikbe. Hetvenedik születésnapjukon tisztelettel és szeretettel köszöntjük a jubiláló professzorokat, Lipták Pált és Nemeskéri Jánost. Szívből kívánjuk, hogy a magyar antropológia szolgálatában eltöltött három és fél, ill. négy és fél évtized adja meg nekik a jól végzett munka örömét, a tanítványok háláját, a kollégák megbecsülését. Tanuljunk tőlük, nemcsak szakmai ismereteket, de a szolgálat szeretetét, az oktatás nagyszerűségét, a kutatómunka iránti alázatot és még sok olyan vonást, amely egy hosszú, eredményes tudományos életútnak része, sőt előfeltétele lehet.

A hazai és külföldi antropológusok egy-egy tanulmányukat az ünnepelteknek ajánlva köszöntik őket az *Anthropologiai Közlemények* 1984. évi kötetében. Amikor valamennyien tisztelgünk az ünnepeltek előtt, szívből kívánjuk, hogy jó erőben, egészségben még sokáig találjanak örömet a szakmai munkában!

Ad multos annos!

Dr. Eiben Ottó